అరాచకము

9

"ఇంత పెద్ద బీ దేమిటి, వేయి రూపాయలకీ టెండరేమిటి ? పోనీ, ఊరకే తీసికోవయ్యా" అని కాపులపాలెపు ఎస్టేటు మానేజరు ఆ టెండరు నరసరాయనిమీదికి విసిరికొట్టెను. నరసారాయడు మొగము వేలవేసికొని బయటికి వచ్చెను.

నరసారాయని వాలకము చూచి రెండు వేలకు ఒక టెండరు చేత గొని తేలారెడ్డి లోనికి దూరెను. మేనేజరు దానిని జూచి "మాతో సరసాలాడుటకు వచ్చితిరయ్యా" అని దానినిగూడ తిప్పి తేలారెడ్డిచేతిలోనికి పారవేసెను. తేలారెడ్డి కనులు తేలివేసి నిర్గమించెను. అతని రాకకే కనిపట్టుకొనియున్న రమణారాయడు రంయిమని లోనికి పరుగెత్తి నాలుగువేలకొక టెండరు మేనేజరు ముందు దాఖలు చేసెను. మేనేజరు కొంచెము ప్రసన్నుడై "మరొక అయిదువందలు చేసికో" అని అనెను.

"తమరు రసీదు గనుక ఇప్పించుచో తమ చిత్తప్రకారమే చేసికొనకపోదునా ?" అని రమణారాయ డనెను.

"అది మాత్రము వీలు కాదని మీ యూరిలో మీ తాణేదారు మీకు చెప్పియుండలేదా ?"

"చెప్పెనుగాని నే నంత మోయలేను."

"నీవు మోయున దేమి ? బీడే మోయును."

"౨౫౦ మాత్రమే నెత్తిపై వేయుడు."

"ఊఁ, అటులే కానిమ్ము. రాజుల సొమ్ము రాళ్ళపాలు."

ఈ రీతిగా కాపులపాలెపు ఎస్టేటులోని యిన్నూ రెకరముల తుమ్మల బీడు ౪౨౫౦ రూపాయలకు రసీదు లేకుండగను, తగవులలో ఎస్టేటువారికి నిమిత్తము లేకుండగను, ఫైసలా అయ్యెను.

రమణారాయడు జేబునుండి నోట్లకట్టతీసి ౪౨౫౦ చెల్లించి పెద్ద లాభమును లోలోపల నూహించుకొనుచు దానికి తగినంత వినయముతో వంగి దండములుపెట్టి సెలవు పుచ్చుకొనెను. అటు తరువాత బంటు దారి చూపగా అతడు హెడ్ గుమాస్తా గదిలోనికిని, జమీందారుగారి సొంత గుమాస్తా గదిలోనికిని వెళ్ళి కొంత బరువును, పరువును వదిలించుకొని బయటబడెను. అచట పలువురు జవానులు రమణారాయని చుట్టుముట్టిరి. అతఁ డందరకును భూరిసంభావన పంచిపెట్టి హోటలులోనికి వెళ్ళెను.

నరసారాయడు వాకిటి అరుగుమీద కూరుచుండి రమణారాయని రాకకొఱకే ఎదురు చూచుచుండెను. రమణారాయని మొగము కనబడగనే నరసారాయని మొగము తుమ్మలలో ప్రొద్దు గ్రుంకి నటు లాయెను.

వీరి ముగురదియు కాపులపాలెమే. కాపులపాలెపు జమీందారుగారి కాపురము రాజుల పాలెములో. అచట పలువురు జమీందారులు కలరు. గ్రామ వ్యవహారము లన్నియు రాజుల పాలెములోనే ఫైసలా అగును. కాపులపాలెపు తుమ్మలబీటి వ్యవహారము మొదట ఆ గ్రామపు ఠాణా ఆఫీసులోనే ఆరంభమై రాజుల పాలెమున ఆఖరు ఫైసలా ఆయెను.

రమణారాయడు చుట్టముట్టించి ఇంజనువలె పొగ వదలుచు నరసారాయని వాలకము చూచుచు అవలి అరుగుమీద కూరుచుండెను. "నరసారాయడు గూడ చుట్టతో జవాబు చెప్ప నూహించెనుగాని జేబు రిత్త. తాను కడు పొట్టి. రమణారాయడో ? గడ. చుట్ట యనిన కాల్పనగును

గాని గడవలె పొడుగగు టెటులు ? ఇంతియ కాదు. రమణారాయడు వర్తకము చేయుచు పది ఎకరములు సంపాదించెను. తన కేదీ కొంట్ర ; నరసారాయ డిటు లతనితో ఎందును పోటీచేయలేక ఉల్లల ఉడికిపోయి— "నాకు నారాయణాస్త్ర మున్నదిలే—జమీందారీ రద్దుబిల్లు, ఫారెస్ట్‌అక్టు" అని తల ఎగురవేయుచు తేలారెడ్డి కెదురు చూచుచుండెను.

"ఏ సినీమాకు వీరి నిద్దరను తీసికొనిపోవను" అని రమణారాయ డాలోచించుచుండెను.

రమణారాయని పొరుగు సహింపలేక అప్పటికప్పుడు కాపులపాలెము లేచిపోవుటకు నరసారాయ డాలోచించుచుండెను.

"దేవళమునకు మీ కైదువంద లిత్తును. నా దారి కడ్డు రావలదు" అని హఠాత్తుగా రమణారాయ డనెను.

నరసారాయడు చప్పరించెను.

"నా మాట విను. వే యిత్తును."

నరసారాయ డటనుండి వాకిటికి జనెను.

"రెండు వేలు" అని రమణారాయడు.

నరసారాయడు తల అడ్డముగా తిప్పెను.

"ఇక పో" మ్మనునటులు రమణారాయడు చేతులు తిప్పెను.

"నీ లె క్కేమిటి ?" అనినటులు నరసారాయడు సిగ జాడించి రోడ్డుమీదికి నడచెను.

అపుడు వీథులలో నుండు మెరుగుదీపము లన్నియు నొకపరి మెరసెను. దేశదేశాంతరముల వ్యవహారము లన్నిటిని తెలియజెప్పుటకు రేడియో గొంతుచించుకొనుచుండెను. జమీందారుల కారులు షికారులు

బయలుదేరెను. సినీమా లారంభమాయెను. అట్టి తరి నరసారాయడు తేలారెడ్డిని కలిసి రమణారాయనిపై కసితీర్చుకొనుటకు అప్పటికప్పుడు కాపులపాలెమునకు దారితీసిరి.

౨

నరసారాయడును, తేలారెడ్డియు కలిసి కాంగ్రెసు జిల్లాసంఘపు మెంబరు రాఘవయ్యతో ఆలోచించి కలెక్టరుకును, డిప్టీకలెక్టరునకును, తాసిల్దారునకును, కాంగ్రెసు సంఘమునకును—

"జైహింద్

అయ్యా,

కాపులపాలెం గ్రామస్థుల విన్నపములు. మా గ్రామంలో జమీందారుకు సుమారు ఇన్నూరెకరాల తుమ్మలబీడున్నూ, రెండువేల ఎకరాల అరణ్యమున్నూ ఉన్నది. సదరు బీటిలో తుమ్మలు బండ్ల అడ్డలకున్నూ, కుండలకున్నూ, పూటీలకున్నూ, కమ్ములకున్నూ, నాగళ్ళకున్నూ; ఒకటేమిటి సకల వ్యవసాయపు పనిముట్లకున్నూ ఉపయోగిస్తవి. జమీందారుగారు స్వలాభం చూచుకుని బిల్లుకు విరుద్ధంగా సదరు బీటిని అమ్మినటులు తెలుస్తున్నది. కొన్నవారు వెంటనే కొట్టివేసి వంటచెరకు కింద అమ్ముకుంటారు. ఈ బీడు గనుక కొట్టివేస్తే మా వ్యవసాయానికి మేడి కూడా లేకుండా పోతుంది. అధికాహారోత్పత్తి మాట అటుంచి ఆహారోత్పత్తే కాదు. కాబట్టి సదరు తుమ్మలను కాపుదారీ చేయించగలందులకు కామందులవారిని మహామహా ప్రార్థిస్తూ వున్నాము. దివ్యచిత్తమునకు తేవలెను."

అని అర్జీలు వ్రాసి రిజస్టరు చేసిరి.

"ఇంత డబ్బు కట్టిన రమణారాయడు ఊరకపోవునా ? ఏదో ఒక నాడు పొద్దుపొడుచు వరకు మనకీ బీడు కనబడదు" అని లేబరుపార్టీలోని కూలీ వారందరును ఏకగ్రీవముగా అనిరి.

"ఇది జమీందారీ గవర్నమెంటు కాదు. కాంగ్రెసు గవర్నమెంటు" అని నరసారాయడును, తేలా రెడ్డియు వారికి సమాధానము చెప్పిరి. ఈ రీతి వాదోపవాదములతో గ్రామములో కొంతమంది రమణారాయని పక్షమును, మరికొంతమంది నరసారాయని పక్షమును అవలంబించిరి. తటస్థులుగా నున్న కొంతమంది "ఉన్నచో గ్రామమంతయు రమణారాయని పక్షమున నయినను ఉండవలె, లేదా బిల్లు పక్షమునయినను ఉండవలె. కొంద రటు, కొంద రిటు ఉన్నచో ఈ తుమ్మలు ప్రజలకు ఉపయోగింపకపోగా పైపెచ్చు ప్రజలలో కావేషములు పెరుగక తప్పదు. కాబట్టి యిప్పుడే గ్రామస్థుల నందరను ఒకచోట సమావేశపరచి అటో యిటో తేల్చివేయుట మంచిది" అని పలికిరి.

అపుడే రమణారాయడు తెల్లటి పాగతో, మోకాలు దాటిన చొక్కాతో చుట్టమీటుచు గ్రామములోనికి వచ్చుచుండెను. అపుడే సమావేశము కొఱకు గ్రామమంతట ఆ మూలనుండి యీ మూలవరకు డప్పు మోగుచుండెను.

ఆ సమావేశమునకు హాజరయినవారు ముగ్గు రనిన ముగ్గురు.

౧. నరసారాయడు. ౨. తేలా రెడ్డి. ౩. రమణారాయడు.

వీరు మూవురును ఒకరిమోము మరియొకరు చూచుకొనుచు చాలసేపు కూరుచుండిరి.

"నీవు గ్రామము నంతయు నీ పక్షమునకు తిప్పుకొనగా సమావేశ మెటులు జరుగును ?" అని నరసారెడ్డి అనెను.

"నీవు నీ పక్షమునకే తిప్పుకొనలేకపోతివా ?"

"అటు లగుచో అందరును ఒకచో సమావేశపరచు టెందులకు ?"

"ఎవరు పరచిరి ? మీరు అర్జీలు పెట్టిన తరువాత ఈ సమావేశము లెందుకు ! మీ దొక పార్టీ. మా దొక పార్టీ. చూచుకొందు మిక బలాబలాలు."

ఈ మాటలు విని నరసారాయడును, తేలారెడ్డియు ఒకరికంటె మరియొక రంగలు ముంగలికి వేసికొనుచు మాయమయిపోయిరి. రమణారాయడు కనిపించినంతవరకును వారిని చూచి అంతట ఠాణాలోనికి వెళ్ళి నిలువబడెను.

"ఏమి మహానుభావా, యిటు వచ్చితివి ? ఇరువదివే లొక్కసారి కొట్టివేసితివి. కట్టు మేడ, మేడకట్టి పారవేయుము" అని ఠాణేదా రనెను.

"ఆకాశములో కట్టనే కట్టితిని. అదియు అడుగంట కూలిపోయెను. వారర్జీ యిచ్చిరి. ఐపోయినది. టెండరు పెట్టుటకు ముందు తమ కిచ్చిన నూరు మరల మీకడనుండి తీసికొనవలసి వచ్చెను."

"ఇదెక్కడికి పోవునయ్యా పిచ్చివాడా ? ముందు మేనేజరు కడకు పరుగెత్తి ఆ నాలుగువేలును, పై ముడుపులును తెచ్చుకో."

"చిత్తము."

"ఓరి ! వీ రెంతపని చేసిరి. పోనీ, వారి మొగాన కొంత పార బోయకపోతివా ?"

"వే యిత్తు నంటిని. రెండు వే లిత్తునంటిని. చూచి కూరుచుండబెట్టి వారికి భాగ మెటులు పెట్టను స్వామీ ?"

"ఆహా ? అగుచో వారి సంగతి తిన్నగా కనుగొనవలసినదే. ఎస్టేటు నీ తరపు."

౩

కాపుల పాలెములో జమీందారు పొలాలను, గ్రామకంఠములను, చిల్లరమల్లరలను ఠాణేదారు మొదలు పాలేరు వరకు అమ్మజూపుచుండిరి.

"కానినను మీ కివి దక్కవు. ఇవి గ్రామ కంఠములు. ఇవన్నియు ఉమ్మడి నేలలు" అని బిల్లు ఎరిగిన కాంగ్రెసువాదులు చెప్పుచుండిరి.

"గ్రామకంఠ మేమిటిరా చలికంఠము. మీ తాత అబ్బలనాటి నుండియు జమీందారులై యీ తెల్లవారుతలికె ఉమ్మడిదై కూర్చున్నదా? శిస్తు చెల్లించలేక మీ తాత ఎన్నాళ్ళు ఇక్కడ బండకొయ్యలో కూర్చుం డెనో నీ వెరుగవా? నీ హయాములో నీవు పశువులకు పుల్లరి చెల్లించ లేకపోగా నీ పశువు లెన్నినాళ్ళచట బందెపడియుండెనో చెప్పవలయునా? ఏమి నాయమయ్యా? ముమ్మాటికి దివాణపువారిదే హక్కు. మేము అచ్చ కరుకులు పోసి కొనుచుంటిమి" అని కొను వారి తరఫున రమణారాయడు వకాలతు పుచ్చుకొనెను.

"అటు లగుచో రిజిస్టరు చేయించుకొనుడు, చూతము" అని కాంగ్రెసువాదు లనుచుండిరి.

"రిజిస్టర్ చేయము, మీరు ముందే స్థల మ్మాక్రమంచుకొనుడు— అని ముమ్మొదటనే కామందులవారు చెప్పిరి. అదియుగాక మేము మేనేజరు మొదలు పాలేరు వరకు అందరను సంతోషపెట్టితిమి" అని కొన్నవారు సమాధాన మొసగుచుండిరి.

"కాంగ్రెసువారును, కమ్యూనిస్టులును అటులే అందురు" అని జమీ ఉద్యోగస్థులు కొన్నవారికి భూములప్పజెప్పి జేబులు నింపుకొను చుండిరి.

కొన్నవారు తాము కొన్న స్థలములకు కంపవేసి ఆబాతు చేసికొను చుండిరి. పొద్దు పొడుచువరకు కాకంపయు గింపయు కంటికి కనబడకుండ బోవుచుండెను.

అటు జమీందారులకుగాని, ఇటు ప్రజలకుగాని హక్కు లేకపోవుట వలనను, కలెక్టరులకు పెట్టుకొనిన అర్జీలు అరణ్యరోదనము లగుటవలనను అరణ్యములు, గ్రామకంఠములు, గ్రామనివేశనములు, కమతములు మొదలగున వన్నియును పేచీలకు పెదబాబులై కూరుచుండెను.

"ఫారెస్టు ఆక్ట తెలియదాయె. రద్దుబిల్లు తెలియదాయె. అదియు ఆక్ట ఐన దనిన తెలియదాయె. అధికారములు, స్వత్వములు ఇచ్చినను వానిని ఉపయోగించుకొనుట తెలియదాయె. ఇట్టి మూర్ఖ మూఢ ప్రజతో హిందూదేశమంతయు రిపబ్లిక్‌గా మారి..." అని కాంగ్రెస్ రాఘవుడు ఉద్యోగ రాఘవుడై కడవెడు కన్నీరు కార్చెను.

"జమీందారు కమతాలను ఆక్రమింపుడు. అడవుల నరకుడు. కాలీస్థలములలో కాపురములు పెట్టుడు. కూలిరాజ్యము నిర్మింపుడు" అని కామ్రేడ్ గంగారాయడు కొంతమంది పిల్లలను వెంటవేసికొని వీథులవెంట అరచెను.

ఇట్టి స్థితిలో మేనేజరు కాపులపాలెములోనికి మకాము చేయవచ్చెను. ఎవరును పిలువకుండగనే కాపులపాలెములోని పిన్నలును, పెద్దలును ఠాణా లోనికి వచ్చి చేతులు కట్టుకొని పూర్వాచారానుక్రమముగా నిలువబడిరి.

"ఓరి తొత్తుకొడుకులారా, ఏమి తప్పుచేసి మీరీ నిలువు శిక్ష అనుభవించుచున్నారురా ? జమీందారీ పద్ధతి కూలిపోవుగాక. కూలిరాజ్య మంకురించుగాక" అని ఠాణా వెలుపలనుండి కామ్రేడ్ గంగారాయని కేకలు వినవచ్చెను.

"మేము మిమ్ములనెవరిని నిలువుడని అనలేదు అందరును కూరు చుండుడు" అని మేనేజరు అనెను.

వచ్చినవా రందరును ఒకరిమీద నొకరు కూరుచుండిరి.

"నేటినుండియు అరణ్యము మీదను, తుమ్మలబీటి మీదను గట్టి కాపలా చేయింపుడు" అని మేనేజరు తనకింది ఉద్యోగస్థులతో ననెను.

"చిత్తము."

"మేము గూడ నలుగురు మనుష్యులను మీ జవానులకు తోడు చేయ వచ్చునా ?" అని నరసారాయ డడిగెను.

"మీ కేటి హక్కు ?" అని ఠాణేదారును, సముద్దారును, నిగహా వానును, జవానును ఏకకంఠముగా ననిరి.

"హక్కుమాట ఎందుకు ? మీరును మీ మనుష్యులను తోడు చేయ వచ్చును" అని మేనేజరు తన కింది ఉద్యోగస్థుల నందరను క్రీగంట జూచెను.

వారు దాని అర్థము కనిపెట్టి మెదల కూరకుండిరి.

"చూచితివా బిల్లు దెబ్బ ?" అని ఒక నౌకరు చెవి కొరికెను.

మేనేజరు నిగహావానును పిలిచి "అడవి ఎవరును కొట్టరాదని టముకు వేయించునది" అని ఆజ్ఞాపించెను.

"మేము గూడ వేయింపవచ్చునా?" అని నరసారాయ డడిగెను.

"ఓ మహారాజులాగు."

అంతట రమణారాయడుతక్క తక్కినవా రందరును వెళ్ళిపోయిరి.

పై ముడుపులు తప్ప రమణారాయని డబ్బు రమణారాయనికి ముట్టెను.

మేనేజరు మరియొక యూరికి కాంపుకు పోవుచు ఠాణేదారును పిలిచి "నరసారాయని టముకు వానికడ వాజ్మాలము పుచ్చుకొని ఉంచునది" అని ఆజ్ఞాపించెను.

ఆ సాయకాలంము "అడవి కొట్టేవారికి అర దండాలోయ్" అని అరచుచు టముకు మోగెను. దాని వెనువెనుకనే "అరణ్య మందరిది నాహోయ్" అని మరి యొక డప్పు మోగెను.

౮

కాపులపాలెములో ఒక మోపెడు పుల్లలకు కానియు, కావడి కట్టెలకు రెండుకానులును పుల్లరి పుచ్చుకొను రివాజు. ఆడుది కానియు, మగవాడు రెండుకానులును పుల్లరి కట్టి, చీటి పుచ్చుకొని, వానిని పట్టుకొనిపోయి, అడవిమీద నున్న గార్డులకు చూపి మోపులును, కావళ్ళను తెచ్చుకొని జీవించుచుందురు.

కట్టియ లమ్ముకొని జీవనము చేయుచుండు హరిజనులు సుమారు రెండువందలమంది చీట్లకొరకు ఠాణా లోనికి పోయి నిలువబడిరి.

"ఇక మీకు చీటు లెందుకురా? అరణ్యము లన్నియు మీవే. బిల్లు వచ్చినదిగా బిల్లు. జమీందారు లిక కూలి చేయుదురు. కూలివా రిక జమీ లేలుదురు. ఓడలు బండ్లగును. బండ్లోడగును." అని ఠాణేదా రనెను.

"మా కెందుకండీ జమీలు? ఏలినా పేలినా పెబువులు తమకు చెలామణీ. పొద్దెక్కి పోద్ది బాబు. ఎంటనే చీట్లు రాపిచ్చండి. ఇప్పుడు గట్టెక్కితే చీకటి చూడందే దిగి రాలేము" అని ఒక వృద్ధు డనెను.

"నిజముగానేరా. అడవి నేడు మీకు చూర విడిచితిమి. అందులకు ప్రత్యుపకారముగా మీరు ది వా ణ మున కొక పని చేయవలెను."

"ఏటడి బాబు ?"

"మా జవానులు మీకు అడ్డు రారుగాని నరసారాయని ముతాజవానులు అడ్డువచ్చుచో పక్కలు విరగదన్ని పంపవలెను."

"అదెంత పని? మా కెవళ్ళు అడ్డువచ్చినా గొడ్డళ్ళకు పమను పెడతాం" అని క్రామేడ్ కాటడు అన్నాడు.

కాట డిటు లనినపిదప తాణానుండి జనప్రవాహము అడవికి ప్రవహించెను. వారి వెనువెనుకనే రమణారాయడు.

కూలివారికి రెక్కలే వచ్చెనో డెక్కలే వచ్చెనో—ఆ మరునిమిషమున వారు కొండనెత్తము మీద కనబడిరి. వా రొక్క పెట్ట కోతులవలె చెట్లంతటను వ్యాపించిరి. వడ్లంగిపిట్టలవలె చెట్లు కొట్ట మొదలిడిరి.

జమీందారు జవాను లందరును ముచ్చులవలె బండలచాటున నక్కిరి. నరసారాయని ముతాజవానులు హరిజనులమీద పడి వారి చేతులలోని గొడ్డళ్ళు లాగు కొనజొచ్చిరి. హరిజను లందరును చక్రాకారముగా ఒరిసికొనివచ్చి తమ గొడ్డళ్ళు తాము లాగుకొని వారిని చావ చితుక బాది వదిలిపెట్టిరి. వారు ఊర్ధ్వశ్వాసలతో గ్రామములోనికి పరుగెత్తలేక పరుగెత్తలేక పరుగెత్తిరి. కొంద రచటనే పడిపోయిరి. ఈ వార్త ఉత్తర క్షణముననే కార్చిచ్చువలె చుట్టు ప్రక్కల గ్రామము లన్నిటికిని వ్యాపించెను.

గ్రామాంతరములనుండి అరణ్యములోనికి బండ్లు రాదొడగి శ్రీశైల యాత్రను, భద్రాద్రియాత్రను తలపించెను. అడవిపందు లొక పొద నుండి మరియొక పొదకు పారిపోవులోపల ఆ పొదగూడా తెగిపోవు చుండెను. అపు డడవిపందు లూరబందులవలె నలుదెసల బరువిడజొచ్చెను. లేళ్ళు ఊళ్ళమీద కెగబడి మేకలమందలలో కలిసిపోదొడగెను. తోడేళ్ళు తోటల లోనికి లగువు తీసెను. వేగోలములు గుహలలో దూరెను. నక్కలు బొక్కలలో నక్కినక్కి

చూడగడగెను. ఆశ్రయవృక్షముల పాటునకు అడవిపిట్ట లరణ్య రోదన మొనరించెను.

తప్పెటలు మోగుచున్నటులు, మబ్బు లురుము చున్నటులు, పిడుగులు పడుచున్నటులు, బండలు దొరలుచున్నటులు, కొండలు బ్రద్దలగు చున్నటులు పటపటాత్కారములు బహుదూరము వినిపించు చుండెను.

ఠాణేదారు హరిజనులను ఉసికొలుపగలిగెనే గాని మరలింపనేరక పోయెను. కట్ట తెంపినతరువాత ప్రవాహమంతయు పోవనిదే మరల నెవరు కట్టగలరు?

రెండుమూడు రోజులలో రెండు మూడువేల ఎకరముల అడవి యంతయు మైదానముగా మారెను.

అడవి నంతయు బండ్లమీద నావలికి దాటించినవా రందరు ధనికులైన పొరుగూళ్ళ రైతులే. కాపుల పాలెములో బండ్లు నించుకొన్నవాడు ఒక్క రమణారాయడే. వా రందరును బండెడు పుల్ల ముప్పదిరూకల లగాయతు అరువది రూకలవరకును అడితీలలో అమ్ముకొనిరి. కట్టెలు కొట్టి మోసికొనిపోయి ఊరూరా దిరిగి అమ్ముకొను హరిజనులకు లభించినవి మోపెడు, లేక కావెడు. ఇటు లగుటచే ధనికునికే ధనసంచయ మగు నని కూలివారు ఘోషించిరి. ఉద్యోగస్థులకును, గ్రామస్థులకును పగ బలిసెను. గ్రామము బహుళపక్ష మయిపోయెను.

నరసారాయడు దెబ్బలు తగిలిన జవానులను ఆసుపత్రికి పంపి సర్టిఫికెట్లు సంపాదించి పోలీసు స్టేషనుచుట్టును వితగా తిరుగాడబోయెను. ఠాణేదారు, సముద్దారు నిగహావాను, గట్టుమీది గార్డులు— వీరందరును రాజుల పాలెము పరుగెత్తి "కాంగ్రెసుపార్టివారు అడవిలోను, గ్రామములోను, మమ్ము నరక వచ్చిరి. అరణ్యమంతయుమైదానము చేసిరి. ఏలిన వారి ఆజ్ఞ"

అని మనవిచేసికొనిరి. జమీందారువారు వారి విన్నపము లాలకించి "ఆలోచించి సెలవిత్తుము" అని సెలవొసగిరి.

అటుపిమ్మట వారు మేనేజరుకడకు జనిరి. ఠాణేదారు డప్పువాని వాఙ్మూలమును తీసి మేనేజరు గారి ముంగల నుంచెను. అంతట అతికష్టము మీద జమీందారుగారి అనుమతితో మేనేజరు పోలీసు స్టేషన్‌కు సపరివారముగా బయలుదేరెను.

ఇది తెలిసి నరసారాయడును, మరికొందరు గ్రామస్థులును—"జమీందారుగారున్నూ, వారి ఉద్యోగస్థులున్నూ, నవుకరులున్నూ చేతికి వచ్చినంత డబ్బు మూటకట్టుకుని ఉక్కురోషం పట్టలేక అడవంతా నరికిస్తున్నారుగాన ఏలినవారు వెంటనే తగిన చర్య తీసుకోవలెను" అని కలెక్టరు మొదలగు వారికి అర్జీలు పెట్టిరి.

౫

అటు మేనేజరుకు పోలీసువారి బలమును లభింప లేదు. ఇటు గ్రామస్థులకు సర్కారువారి సంరక్షణయు జరగలేదు. ఇందువలన "జమీందారుకు ఇందేమియు పట్టులేదనియు, గ్రామములోని రైతుల కంత కంటె లేదనియు జమీందారు నవుకరులతో పాటు పసి పిల్లలవరకును తెలిసిపోయెను."

తమ్ము దొంగలనుగా ఆరోపింపదలచుకొనిన ఠాణేదారు నింటిముంగల నిలువబడి తేలారెడ్డి మొదలగు కొందరు— "నీవు లంచము గొని జమీస్థలములు తుమ్మలు అమ్మచుంటివి. హరిజనుల నడివిపై కుసికొలి పితివి. గ్రామగర్భమున చిచ్చుపెట్టితివి. దొంగవు నీవా, లేక మేమా?

జాగ్రత్త!" అని నోరు చేసికొనిరి. ఠాణేదా రా రాత్రికి రమణారాయని సాయముతో రాజులపాలెము పారిపోయెను.

ఆ మరునాడు జస్టిస్‌పార్టీ యని పేరు పెట్టు కొనిన రమణారాయని ముఠావారు గ్రామమధ్యమున నిలిచి—"నిన్న నెవరో ఠాణేదారును పొడుతుమని బెదరించిరట. పొడుచువా రెవరో బయటికి రండు" అని జబ్బలు చరచిరి.

"సమయము వచ్చినపు డటులే వత్తుములే" అని కాంగ్రెస్‌పార్టీ అని పేరు పెట్టుకొనిన నరసారాయని ముఠావారు తొడలు చరచిరి.

వీరి సంగతి యిటుండగా అటు జమీందారు కమతముపాలేళ్లు, బందుగులు కొందరు తుమ్మలబీటిలో బొక్క పెట్టిరి. అది చూచి వారి పొంగెమువారు "మీకు గల హక్కు మాకును లేకపోలే"దని ఎగబడిరి. అది చూచి హరిజనులు ప్రవేశించిరి. ఇటు లవిచ్ఛిన్నముగా కొన్నాళ్లు చిన్న యెత్తున కాష్ఠయజ్ఞము జరగుచుండగా, రైతు లందరు చేతగాక చూచుచుండగా నొకనాడు "ఎఱ్ఱటోపీలు వచ్చుచుండె"నని వేగులవాడు కేకపెట్టెను. కొందరు తాము కొట్టిన కట్టియల నన్నిటిని ప్రక్కలనున్న చెరులలో పడవైచి పరువెత్తిరి. మరికొంద రెరువుగుంటలలో కుక్కి గడ్డికప్పిరి. కూలి వారు పోలీసుల దారి విడిచి చెల్లాచెదరై తల కొక యూరుగా బారి అప్పటి కప్పుడు కట్టెలు అమ్మబోయిరి.

అటుతరువాత నురుగులు కక్కుకొనుచు ఠాణేదారు పోలీసులను వెంటబెట్టుకొని తుమ్మలబీడు జొచ్చెను. పోలీసు వా రంతయు కలయదిరిగి సుమారు మూడువేలతుమ్మలు నరకినటులు లెక్క తేల్చిరి— "నరకిన తుమ్మలను మాకు చూపి సాక్ష్యము తెచ్చుకొను"డని చెప్పి స్టేషనుకు వెళ్ళిపోయిరి.

కొట్టిన పేడొకటి కనబడదు. దేవుడొకడే సాక్ష్యమునకు మిగిలెను అతడు సర్వసాక్షి యయినను సాక్ష్యమునకు రాడు. ఇట్టి స్థితిలో ఏమియు తోచక ఠాణేదారు తన కింది ఉద్యోగస్థులను, పాలేళ్ళను, జవానులను పిలిచి ఆలోచించెను. దాని పర్యవసాన మిది: "పాలేళ్లు కొందరు నడిజామున పోయి రైలు పట్టాలను పీకవలెను. నరసారాయడును, తేలారెడ్డియు పీకుచుండగా చూచితి మని జవానులు సాక్ష్యము చెప్పవలెను. కాంగ్రెస్ ముఠా యంతయు కమ్యూనిస్టుముఠాయని నిగహోవానును, సముద్దారును నిరూపింపవలెను"

ఈ పన్నాగమున కందరును అప్పటప్పటికి తలలూపిరి. ఠాణేదారు వెంటనే పదుగుర కాపలాతో రాజుపాలెము వెళ్ళిపోయెను. ఆ రాత్రియే సముద్దారు పాలేళ్ళను పిలిచి రైలు పట్టాలను పీక బొమ్మని ఆజ్ఞాపించెను.

"పీకుచుండగా మమ్ముల నెవరయినను పట్టుకొనినయెడల మేమే కమ్యూనిస్టుల మయిపోమా? కాబట్టి ధైర్య ముండెనేని తమరే యీ పని చేయుచుండగా దూరముగా నుండి మేము సాయము చేయగల వారము. వెంటనే తాము బయలుదేరవలయును" అని పెద్దపాలేరు పలుగు తెచ్చి సముద్దారు పాదముల ముందుంచెను.

ఇటు లీ పని నెరవేరలేదు గాని యీ వార్త మృత్యువార్తకంటె నెక్కుడు వడిగా గ్రామమంతయు వ్యాపించెను.

ఆ రాత్రి గ్రామమునందలి పెద్దలును, పిన్నలును రచ్చమానికింద పోగయిరి.

"ఆవువంటి ఊరును పులిగా మార్చిరి. ఇక ఈ పులి బోనులో పడక తప్పదు" అని ఒక డనెను.

"ఎవరు మార్చిరి?"

"నరసారాయడు."

"కాదు, రమణారాయడు."

"వా రిద్దఱును స్వలాభమునకు తుమ్మలు పాడిరి. నరసారాయడు బిల్లు అడ్డము పెట్టుకొని తాను కాంగ్రెసునాయకు డాయెను. రమణారాయడు ఎస్టేటులో జేరి జస్టిస్ నాయకు డాయెను. వీ రిద్దరకును కాంగ్రెసన్న నేమియో తెలియదు; జస్టిస్‌పార్టీ అన్న నేమిమో తెలియదు. వీరిరువురు నిటులు స్వలాభమునకు పోరాడుచుండగా గ్రామస్థులు వీరిలో నేల దూర వలెను? వీరికిని స్వలాభ మున్నది. స్వలాభమే ఇన్ని యాట లాడుచున్నది."

"కాంగ్రె సనియు కమ్యూని స్టనియు ఎరుగనినాడే సుభిక్షమయినను, కుభిక్షమయినను పోరును పొక్కును లేక గ్రామము సుఖముగా నున్నది. మన యీ క్షుద్రగ్రామములో కాంగ్రెసు వద్దు, కమ్యూనిస్టు వద్దు. ఎవరి దారిని వారు పోండు."

"గాంధీకి జై!"

"కూలీకీ జై!"

౬

నిగహేవాను తన సిబ్బందితో పదిమంది దొంగలను ఠాణాకు నడిపించుకొని వచ్చి కట్టెలమోపులను అచట పడవైపించుచుండెను. లేబరు ముఠావా రది చూచి ఠాణాలోనికి పరుగెత్తి ఆ మోపుల నెత్తుకొని పోయిరి. అపుడు కామ్రేడ్ గంగారాయడు—"మీ మీద కేసు పెట్టినచో ముష్టి యెత్తియేని నేను నిర్వహింతును. మీ రందరును బోయి తుమ్మలు నరకి తెచ్చుకొనుడు. అరణ్య మంతయు ఠాణేదారు నరకించి పొరుగూళ్లకు సంతర్పణ చేసెను. మనము-ప్రజలము, కూలీలము-మనపొట్టలకు తుమ్మల నరకుదము. జమీందారీ పద్ధతి కూకటివేరులకు కూలిపోవలెను. కూలి రాజ్యము కుదురుకొనవలెను" అని అరచెను.

"అయ్యయో! అరణ్యముతో పాటిదియు పొరుగూళ్ల పాలయిపోవును. రైతులకును, రాజులకును కొరగాక యిది రెంటికి చెడిన రేవణ యగు" నని కాంగ్రెస్ రాఘవయ్య నివారించెను. స్వలాభము నెవడు మానుకొనగలడు? హరిజనులందును, కూలివారలందును గల స్వలాభ మను అంగారముపై రివ్వున గాలి విసరెను. అది బగ్గన మండెను. ఆ మంటవెలుగే దారి చూపగా హరిజనులందరును ఆ కారుచీకటిలో బీటిలోనికి చొరబడిరి.

అందులకే కనిపెట్టుకొనియున్న పరిసరగ్రామముల పెద్దపెద్ద రైతులందరును ఈ నల్లబంగారము నెత్తికొనిపోవుటకు బండ్లు కట్టుకొనివచ్చిరి. దీపములు పెట్టుకొని రంపములతో కోయువారు కోయుచుండగా, గొడ్డళ్లతో కొట్టువారు కొట్టుచుండగా, కత్తులతో నరకువారు నరకుచుండగా, కొడవండ్లతో కూల్చువారు కూల్చుచుండగా, కంపతొడుగుతోగూడ మోసికొనిపోవువారు మోసికొనిపోవుచుండగా రెండు రాత్రులలో రెండువందల ఎకరముల బీడంతయు అయ్యవారి నట్టిల్లయిపోయెను.

అంతవరకు రమణారాయని మూతావారు తక్కగ్రామస్థు లెవరును ఏడ్చువారే గాని ఆ బీటివంక కేగినవారు కారు. చివరపర్వములో అది చూచి ఓర్వలేక పారవైచిన చితుకులను ఏరి తెచ్చికొని కొందరు దొడ్లలో వేసికొనిరి.

ఇది యంతయు జరిగిపోయిన కొలది నాళులకు జమీఉద్యోగస్థులు "ఊరిమీద కేసుపెట్టితిమి. రేపు రిజర్వుపోలీసులతో మిలిటరీ దిగును. కట్టియ లున్నవారిని టేశనుకు నడపింతురు. కావున ఎవరియిండ్లలో, ఎవరి దొడ్లలో తుమ్మపుల్ల కలదో ఆ యిండ్లనన్నిటిని రమణారాయని తోడుతో సోదా చేయుడు" అని పాలేళ్లకును, జవానులకును ఆదేశించిరి.

తమ పక్షములోవారి పుల్లనంతయు తరలింపుమని ఆ వెనుక నాడే రమణారాయడు హెచ్చరించెను. బడితెలవలె నున్న కొందరు పాలేళ్ళును,

జవానులును రమణారాయడు వెంటరాగా ఇల్లిల్లు తిరిగి తుమ్మబడితెలను చూడ మొదలిడిరి. ఈ రీతికి గ్రామమంతయు భయగ్రస్తమయి పోయెను. నరసారాయడు గ్రామము విడిచి పారిపోయెను. దాగుకొనుటకు అరణ్యము గాని, అధమము తుమ్మలబీడుగాని యిపుడు లేకపోవుటకు ఆ యూరివా రందరిపు డెంతయు విచారించిరి.

కమ్యూనిజ మన నేమియో ఎరుగని కమ్యూనిస్టు లావరించిన చుట్టు పట్టుల గ్రామము లన్నియు మిలిటరీ వారి దర్పమునకు గురి యగుచుండుట కాపులపాలెము వారెరిగినదే. దానికి బెదిరి చీకటిని ముదిరిన పిదప కట్టియలు కలవా రందరు వాని నన్నిటిని తీసికొనిపోయి వాగులందును, వంకలందును, పొలములమీదను, పోడులమీదను పారవైచి వచ్చిరి.

తెలవారుతోడనే నిగహావా నది కనిపట్టియే యున్నవాడుగనుక బండ్లు తోలించుకొనిపోయి రైతులు పారవైచిన తుమ్మకట్టియల నన్నింటిని ఠాణాకు తోలుకొనిపోయెను. ఇపు డెవరు నెదురుపోయి ఆ బండ్ల నాక్రమించుటకు సాహసింపలేదు. కామ్రేడ్ కాటడు, కామ్రేడ్ గంగారాయడు, హరిజనులు, ఒకరేటి అందరును ఆ సంగతి ఎరుగనటులే ఊరకుండిరి.

ఒకటి, రెండు, మూడు వారములు అతి భయంకరముగ గడచి పోయెను. మిలీటరీ కాదు సరికదా, ఒక ఎజ్జిటోపియేని గ్రామములోనికి దిగలేదు. అపుడు రమణారాయనిపక్షములోని పిన్నవయసువారు నరసా రాయని పక్షమువారిని చూచి "మిలిటరీ మిలిటరీ" అని ఎగతాళి పట్టించిరి. తంత్రము, తంత్రవార్తికము నపుడందరకును తెలిసిపోయెను.

అపుడు రమణారాయనిపై ఆడువారుగూడ కత్తులు నూరిరి. ఊరివా రందరును ఉద్యోగస్థులను ఉప్పళించుటకు సమయము చూచుచుండిరి. కాపుల పాలెములో నిపు డొకొక్క డొకొక్క అగ్ని పర్వతము.